

Grzegorz Świderski

PŁYTA NAGROBNA
KANONIKA OTTONA DÖRINGSWALDA

Większość z płyt nagrobnych znajdujących się w kościele Świętego Jakuba w Olsztynie ze względu na zły stan zachowania pozostaje współcześnie „anonimowa". Pomimo to, dzięki analizie zachowanych fragmentów inskrypcji, jak również dostępnych źródeł, możliwe jest przełamanie tego niekorzystnego stanu. Działanie takie zastosowane w przypadku jednej z bezimiennych płyty nagrobnych zlokalizowanych w kruchcie północno-zachodniej olsztyńskiej świątyni pozwoliło na ustalenie osoby, którą ona upamiętniała. Był nią kanonik warmińskiej kapituły katedralnej Otton Döringswald – osoba zaangażowana w rozwój władztwa warmińskiego, a w szczególności Olsztyna i jego okolic.

Olsztyński kościół Świętego Jakuba, podobnie jak i część innych świątyń z dawnego terenu władztwa warmińskiego, spełniał także funkcję cmentarza. Świadectwem tego jest kilka płyt nagrobnych ocalonych współcześnie w tej świątyni. Zły stan ich zachowania uniemożliwia w większości wypadków identyfikację osób, które one upamiętniały. Jednak w przypadku kilku płyt, dzięki analizie zachowanych fragmentów inskrypcji, możliwe jest przełamanie ich współczesnej „anonimowości".

Jednym z takich wyjątków jest średniowieczna płyta nagrobna znajdująca się obecnie w kruchcie północno-zachodniej olsztyńskiej świątyni. Płyta ta została osadzona równolegle do północno-zachodniej ściany kruchty, przed otworem drzwiowym prowadzącym na zewnątrz kościoła. Umieszczono ją prawdopodobnie w tym miejscu wtórnie w XIX wieku. Płyta ma wymiary 168,50 x 231 centymetrów i została wykonana z szarego wapienia z jasnoróżowymi inkluzjami. Według Carla Wünscha na płycie znajdowała się nierozpoznawalna inskryp-

cja złożona z małych liter o kroju gotyckim oraz data: *M CCCC L XXIIII*[1]. Żaden z dotychczasowych badaczy odnoszących się do tego obiektu nie wiązał go z konkretną osobą[2]. Data z fragmentu inskrypcji przytoczonej przez Carla Wünscha mogła oznaczać rok narodzin lub śmierci upamiętnionej osoby. Jak wskazują inne inskrypcje pochodzące z okresu średniowiecza z obszaru dawnego władztwa warmińskiego, w większości wypadków umieszczano na nich tylko daty śmierci. W oparciu o tę przesłankę można uznać rok 1474 zawarty w inskrypcji za datę śmierci. Analiza innych pochówków w świątyniach war-mińskich z tego okresu pokazuje, że były one dostępne zarówno dla osób świeckich, jaki i duchownych, przy czym ograniczono ten przywilej tylko do ludzi, którzy zasłużyli się w wybitny sposób lokalnie lub regionalnie. Bazując na tych przesłankach, można z bardzo dużym prawdopodobieństwem określić osobę, którą upamiętniała ta właśnie płyta nagrobna. Był nią kanonik warmińskiej kapituły katedralnej Otto Döringswald. Wedle dostępnych współcześnie informacji Otto Döringswald miał wywodzić się ze szlachty pomezańskiej. Najprawdopodobniej od 1428 roku stale przebywał w Rzymie, gdzie starał się pozyskać różne beneficja. Był domownikiem kardynała Ardicinusa della Porta Novarensisa. 31 lipca 1430 roku uzyskał prowizję papieską na kanonię i dużą prebendę warmińską, wakującą po śmierci kanonika Jana Hermannsdorfa. Z bliżej nieznanych przyczyn nie objął tej prebendy, gdyż 16 kwietnia 1431 roku uzyskał na nią nową prowizję papieską[3]. Pierwsza znana współcześnie informacja źródłowa potwierdzająca pobyt Ottona Döringswalda na Warmii, jako kanonika, pochodzi z 1 lipca 1434 roku. Tego dnia wystawiono potwierdzenie nabycia przez Döringswalda za 12 marek części czynszu w wysokości 1 marki w dobrej monecie pruskiej ze wsi Jaroty w komornictwie olsztyńskim[4]. Jak wskazują kolejne informacje, kanonik Döringswald zaliczał się do aktywniejszych członków kapituły katedralnej, angażując się w jej życie gospodarcze i polityczne. W 1449 roku pełnił urząd administratora domeny kapitulnej,

1 *Die Bau- und Kunstdenkmäler der Stadt Allenstein*, bearb. v. C. Wünsch (Die Bau- und Kunstdenkmäler von Ostpreußen, hrsg. v. R. Dethlefsen, Bd. 1), Königsberg i. Pr.: Gräfe und Unzer, 1933 (dalej: *Die Bau- und Kunstdenkmäler*…), s. 92. Według T. Jurkowlańca C. Wünsch w pracy *Die Bau- und Kunstdenkmäler* na s. 92 podał następujący fragment inskrypcji z płyty Döringswalda – *A(nno) d(omi)ni M CCC [C L XXIIII],* T. Jurkowlaniec, *Nagrobki średniowieczne w Prusach*, Warszawa: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, 2015, s. 302. C. Wünsch we wskazanej pracy na s. 92 odniósł się w jednym zdaniu do wzmiankowanej płyty nagrobnej – *In der Nordvorhalle liegt der obere Teil eines Steines mit einer nicht mehr erkennbaren Inschrift aus gotischen Kleinbuchstaben und der Jahreszahl M CCCC L XXIIII.*

2 *Die Bau- und Kunstdenkmäler*, s. 92; Z. Białłowicz, Katalog Zabytków Sztuki w Polsce. Województwo olsztyńskie, powiat olsztyński, b. m. o. 1954, s. 37, Archiwum Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, sygn. 60; T. Jurkowlaniec, m. cyt.; H. Madej, *Współkatedra św. Jakuba Starszego w Olsztynie*, Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, 1980, s. 63.

3 *Pontificat Eugens IV (1431-1447)*. Bd. 1, bearb. von R. Arnold (Repertorium Germanicum. Regesten aus den Päpstlichen Archiven zur Geschichte des Deutschen Reichs und seiner Territorien im XIV und XV Jahrhundert), Berlin: Verlag von A. Bath, 1897, no 780, s. 128-129, no 819, s. 134; T. Borawska, *Döringswald Otto*, [w:] *Słownik Biograficzny Kapituły Warmińskiej*, red. J. Guzowski, Olsztyn: Hosianum, 1996, s. 47.

4 *Codex Diplomaticus Warmiensis oder Regesten und Urkunden zur Geschichte Ermlands* (dalej: *CDW*). Bd. 4, *Urkunden der Jahre 1424-35 und Nachträge*, hrsg. v. V. Röhrich, F. Liedtke, H. Schmauch (Monumenta Historiae Warmiensis oder Quellensammlung zur Geschichte Ermlands, hrsg. v. dem Historische Verein für Ermland (dalej: MHW), Bd. 9, Abt. 1), Braunsberg: Selbstverlag des Vereins, 1935, no 523, s. 547-548.

rezydując w zamku olsztyńskim[5]. Przed 28 marca 1453 roku działał w strukturach administracji kapitulnej jako *magister fabrice*[6]. W trakcie wojny trzynastoletniej schronił się w zamku olsztyńskim wraz z kilkoma kanonikami. W wyniku zajęcia zamku przez zaciężne oddziały krzyżackie dowodzone przez Jerzego von Schliebena, 30 grudnia 1455 roku został ograbiony i uwięziony wraz z innymi kanonikami. W niewoli pozostawał do stycznia 1456 roku. Po uwolnieniu zaangażował się w działania kapituły domagającej się od zakonu krzyżackiego zwrotu swoich własności i odszkodowania za poniesione straty. W związku z tym wiosną 1457 roku została złożona skarga do kurii rzymskiej. Zaowocowała ona między innymi obłożeniem klątwą Schliebena oraz nakłonieniem Krzyżaków do pertraktacji pojednawczych z kapitułą. Otto Döringswald uczestniczył 21 lutego 1458 roku w Królewcu w zawieraniu ugody ze stroną krzyżacką. Na jej mocy zakon zobowiązał się pokryć straty poniesione przez kapitułę warmińską, która w zamian zobowiązała się uwolnić Schliebena od klątwy. Ponadto Olsztyn miał na powrót uznać zwierzchnictwo kapituły, Schlieben miał jednak nadal pozostawać jego dowódcą aż do 11 lutego 1459 roku[7]. Döringswald jesienią 1458 roku w podzięce za odniesiony sukces ufundował ze swoich dóbr Wieczystą Mszę w kaplicy Świętej Anny w Olsztynie[8]. Prawdopodobnie po śmierci kanonika Bartłomieja Libenwalda około 1469 roku objął stanowisko kantora[9]. Otto Döringswald zmarł 23 lutego 1474 roku w zamku olsztyńskim[10]. Jak pokazuje biografia kanonika Döringswalda, w pełni odpowiadał on wymogom pochówku w średniowiecznej świątyni z terenu władztwa warmińskiego, jak również data jego zgonu jest tożsama z datą umieszczoną na zachowanym fragmencie inskrypcji przytoczonej przez Carla Wünscha. Rozstrzygającym argumentem przemawiającym za związkiem Döringswalda z omawianą płytą nagrobną jest krótki dopisek zawarty w ani-

5 *Johannis Plastwici, Decani Warmiensis, Chronicon de vitis Episcoporum Warmiensium. Einleitung*, hrsg. v. Carl Peter Woelky, [w:] *Scriptores Rerum Warmiensium oder Quellenschriften zur Geschichte Ermlands*. Bd. 1, hrsg. v. C. P. Woelky, J. M. Saage (Monumenta Historiae Warmiensis oder Quellensammlung zur Geschichte Ermlands, hrsg. v. dem Historische Verein für Ermland, Bd. 3, Abt. 2), Braunsberg: Selbstverlag des Vereins, 1866 (dalej: SRW), s. 13, przyp. 7; T. Borawska, m. cyt.; W. Thimm, *Die Ordnungen der ermländische Kapitelsburgen Allenstein und Mehlsack aus dem Jahre 1563. Ein Beitrag zur Geschichte des Herrschaftsgefüges im Hochstift Ermland, Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands* (dalej *ZGAE*), 1969, Bd. 33, s. 151; *Urkundenbuch zur Geschichte Allensteins*. Bd. 3, *Spezielle Urkunden*. 1 Teil, *Schloß und Domkapitel*, hrsg. v. H. Bonk (Geschichte der Stadt Allenstein, hrsg. v. H. Bonk, Bd. 5, Urkundenbuch 3), Allenstein: Karl Danehl, 1926 (dalej UGA 1926, Bd. 3.1), s. 486.

6 *CDW*. Bd. 3, *Urkunden der Jahre 1376-1424 nebst Nachträgen*, hrsg. v. C. P. Woelky (MHW, Bd. 5, Abt. 1), Braunsberg und Leipzig: Eduard Peter, 1874, no 472, s. 484.

7 UGA 1926, Bd. 3.1, nr 462-470, s. 48-76; V. Röhrich, *Ermland im dreizehnjährigen Städtekriege*, ZGAE, 1897, Bd. 11, s. 423-428.

8 Według T. Borawskiej Wieczysta Msza została ufundowana w kaplicy pw. św. Anny w kościele pw. św. Jakuba w Olsztynie (T. Borawska, m. cyt.). Jednak jak wskazuje H. Madej, kaplica w kościele pw. św. Jakuba została poświęcona św. Annie dopiero w 1839 r., w następstwie zajęcia przez protestantów noszącej to samo wezwanie kaplicy zamkowej w Olsztynie (H. Madej, dz. cyt., s. 26).

9 *Das Anniversarienbuch der Domherren vom Jahre 1592*, hrsg. v. C. P. Woelky, [w:] SRW, s. 244, przyp. 137. Mogło dojść do tego już w 1467 r., kiedy kanonik Libenwald przy wyborze nowego biskupa diecezji warmińskiej opowiedział się po stronie Wincentego Kiełbasy (kandydat króla polskiego Kazimierza Jagiellończyka), występując tym samym przeciwko Mikołajowi Tungenowi (kandydat warmińskiej kapituły katedralnej), doświadczając za to działania cenzur kościelnych.

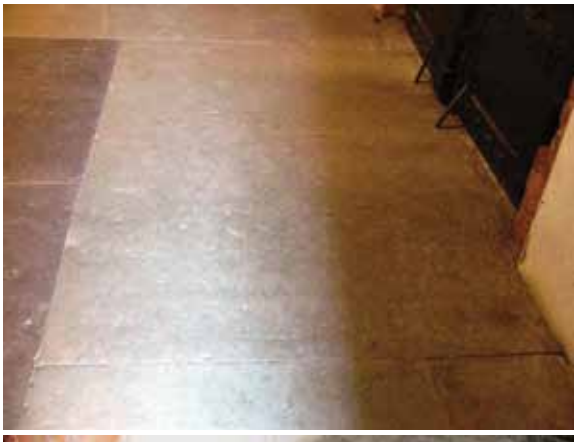
10 Tamże.

1. *Olsztyn, kościół Świętego Jakuba. Płyta nagrobna kanonika Ottona Döringswalda, widok od strony południowo-zachodniej, stan z 20 września 2017 roku. Fot. Grzegorz Świderski.*

2. *Olsztyn, kościół Świętego Jakuba. Płyta nagrobna kanonika Ottona Döringswalda, widok od strony południowo-wschodniej, stan z 20 września 2017 roku. Fot. Grzegorz Świderski.*

3. *Olsztyn, kościół Świętego Jakuba. Płyta nagrobna kanonika Ottona Döringswalda, widok od strony północno-wschodniej, stan z 20 września 2017 roku. Fot. Grzegorz Świderski.*

4. *Olsztyn, kościół Świętego Jakuba. Płyta nagrobna kanonika Ottona Döringswalda, zbliżenie północnego narożnika płyty z zachowaną inskrypcją, stan z 20 września 2017 roku. Fot. Grzegorz Świderski.*

wersarzu dobromiejskim z 1611 roku. W dokumencie tym przy nazwisku kanonika wykonano adnotację: *Sepulchralis lapis Allensteinii iuxta cancellos*[11]. Informacja ta w sposób jednoznaczny potwierdza, że płyta nagrobna Ottona Döringswalda znajdowała się w kościele olsztyńskim, w miejscu określonym jako *iuxta cancellos*. Dość niejednoznaczne z kolei określenie miejsca położenia płyty nagrobnej – *iuxta cancellos* – można łączyć na przykład z kratą zamykającą wejście do jednej z kaplic przywieżowych lub z balustradą wygradzającą prezbiterium[12].

Płyta nagrobna Ottona Döringswalda

Lokalizacja
W kruchcie północno-zachodniej, przy otworze drzwiowym prowadzącym na zewnątrz kościoła.
Wymiary
Długość: 231 centymetrów; szerokość: 168,5 centymetrów.
Materiał
Wapień barwy szarej z jasnoróżowymi inkluzjami.
Inskrypcja, zdobienia
W północnym narożniku płyty (na północno-zachodnim i północno-wschodnim boku) zachowany fragment silnie wytartej inskrypcji umieszczonej wzdłuż krawędzi płyty w pasach o wysokości 15 centymetrów. Poniżej pasa z inskrypcją umieszczoną wzdłuż północno-wschodniego boku płyty widoczny bardzo silnie zatarty pas o wysokości około 7 centymetrów z tekstem inskrypcji.
Stan zachowania
Płyta zachowana w całości. Północny róg płyty częściowo osadzony w murze kruchty. Powierzchnia płyty silnie wytarta.

Grzegorz Świderski

Grzegorz Świderski, absolwent archeologii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, autor wielu artykułów naukowych z zakresu archeologii i historii Warmii i Mazur.

11 *Das Anniversarienbuch des Kollegiatstiftes in Gutstadt vom Jahre 1611*, hrsg. v. C. P. Woelky, [w:] SRW, s. 273.

12 Z okresu średniowiecza znane są pochówki w warmińskich kościołach parafialnych, które były oznaczane płytami nagrobnymi umieszczonymi w kaplicy zamykanej kratą – np. płyta burmistrza Hermanna Jungego w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Ornecie lub w wydzielonym balustradą prezbiterium – płyta biskupa Pawła Legendorfa w kościele pw. św. Katarzyny w Braniewie (dawne Stare Miasto Braniewo); zob. G. Świderski, *Płyty nagrobne z kościoła pw. św. Katarzyny w Braniewie*, Warmińsko-Mazurski Biuletyn Konserwatorski, t. 7, 2015, s. 64, 67; tenże, *Płyty nagrobne z kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Ornecie*, Warmińsko-Mazurski Biuletyn Konserwatorski, t. 8, 2016, s. 147.